

Gönderim Tarihi: 10.01.2022

Kabul Tarihi: 18.05.2022

TIBBİ TERMİNOLOJİDE AKRONİMLER, ALMANCA-TÜRKÇE DİL İKİLİSİ ÖRNEĞİ

Acronyms in Medical Terminology.
An Example in the German-Turkish Language Pair.

Dilek TURAN

Doç. Dr. Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi,
Mütercim Tercümanlık Bölümü,

Almanca Mütercim Tercümanlık A.B.D.

dilekturan@yahoo.com

ORCID ID: 0000-0002-3895-9941

Çalışmanın Türü: Araştırma

Öz

Tıbbi terminoloji çok eskilere dayanan tarihi bir süreç içerisinde gelişen, günümüze kadar sürekli yenilenen ve gelişim gösteren bir özel alan dilidir. Dolayısıyla dinamik bir yapıya sahiptir ve Tıp alanındaki yeni gelişmelere açık bir yapısı vardır. Tıbbi terminolojide yer alan terimlerin oluşturulma biçimleri çok farklı kaynaklardan ve yapılardan oluşmaktadır. Tıp terimleri çoğunlukla Latince, Yunanca, Arapça ve son yıllarda artan sayıyla da İngilizce kökenli sözcüklerden üretilmektedir. Günümüzde Tıp bilimine (özellikle de patolojiye) yeni yerleşen terimlerde sıkça kısaltmalara (kısmı adlara) rastlanmaktadır. Bu kısaltmalar Latince, Yunanca ve özellikle de İngilizce sözcük ve sözcük gruplarının baş harflerinden oluşturulan akronimlerdir. Akronimler günümüzde artık gündelik dilde de sıkça karşımıza çıkan terimler olmakla beraber sağlık çevirmenliği ve tıp metinleri çevirisinde de giderek önem kazanmaya başlayan bir olgudur. Bu çalışmada akronimlerin diller arasındaki farklılık ve tutarsızlıklarının olduğu Almanca-Türkçe örneğinden yola çıkılarak gösterilmeye çalışılacak ve Tıp metinleri çevirisi için ortaya çıkabilecek sorunlar üzerinde durulacaktır. Bu bağlamda özellikle de sağlık çevirmenleri için önemli bazı ipuçları verilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Özel alan dili, tıbbi terminoloji, akronim, çeviri sorunları, Almanca-Türkçe dil ikilisi.

Abstract

Medical terminology is a form of jargon that dates back hundreds of years and has constantly evolved and been updated throughout history. Therefore, it has a dynamic structure and is open to new developments in medicine. Medical terms are constructed in diverse forms and ways. Medical terms are mostly derived from Latin, Arabic and Greek words, while the number of those derived from English words has increased in recent years. Today, abbreviations are often used for recent terms in medicine (especially in pathology). They are acronyms formed from the initials of words and phrases of Greek, Latin, and especially English origin. Although acronyms are the terms that are frequently encountered in everyday language today, they are phenomena that started to gain importance in healthcare and medical text translations. This study seeks to show that there are interlingual differences and inconsistencies between acronyms with reference to the German-Turkish language pairs and highlights the problems that may arise in translations of medical texts. In this context, it has been tried to give some important hints especially for the healthcare translators.

Keywords: Jargon, medical terminology, acronym, translation problems, German-Turkish language pairs.

1. GİRİŞ

Son yıllarda yaşanan salgınlarla gündelik yaşamda da artık sıkça rastladığımız ve tıbbi terminolojiye de giren çok sayıda yeni terimler bir salgın terminolojisinin oluşmasına yol açmıştır. Bu yeni oluşturulan terimlerin tıbbi terminolojiye yerleşmesi, Tıp dilinin yeniliklere açık yapısını ve sürekli gelişen bir alan olduğunu göstermektedir. Tıbbi terminoloji birçok farklı kaynaklardan aldığı sözcüklerle Tıp biliminin bel kemiğini oluşturan terimleri yaratmıştır. Bunların arasında Latince, Yunanca, Arapça ve İngilizce dillerinden alınan çok farklı yapılarda sözcükler bulunmaktadır (Murken 2009: 17). Bu yapılara bir örnek de Tıp alanına ait bir sözcük grubunun ilk harfleriyle veya heceleriyle oluşturulmuş kısaltmalar (kısmi adlar) veya başka bir deyişle akronimlerdir. Özellikle son yıllarda yaşanan pandemilerde sıkça karşımıza çıkan akronimlere SARS ve COVID-19 örnek gösterilebilir. Bu örnekler gündelik dilde her ne kadar birer sözcük gibi yerleşmiş olsa da, bu iki akronim söz konusu hastalıkları tanımlayan sözcük grubundan oluşmaktadır.¹ Kısmi adlar (akronimler) tıbbi terminolojiye kolaylık ve pratiklik katan kısaltmalar olarak hem Latince-Yunanca hem de günümüzde giderek önem kazanan İngilizce kökenli sözcüklerden oluşturulmaktadır.

2. TIP TERMINOLOJİSİNİN ÖZELLİKLERİ

Bugün tıbbi terminolojinin, Tıp alanındaki organik işlevler için en az 20.000 ve hastalıklar ile cerrahi ve muayene yöntemleri için en az 60.000 terimden oluşan yaklaşık 500.000 birimden oluştuğu tahmin edilmektedir. Vücut bölümlerinin tanımlanması için dünya çapında yaklaşık 10.000 Latince ve Yunanca kökenli isim bulunmaktadır (bkz. Roelcke, 1999: 197-198).

Ulusal dillerden terimlerin tıbbi terminolojiye girmeden önce, 18. yüzyıla kadar Yunanca ve Latince tıbbi terminolojinin bel kemiğini oluşturduğundan Tıp dili büyük oranda yabancı kelimelerden oluşmaktadır. Bu iki dilin avantajları, profesyonel iletişimin amaçladığı terimlerde kesinlik ve kısalık elde etmek için kullanılabilirlerdir. Ayrıca, adlandırmaların uluslararası bir tekdüzeligi bir dereceye kadar sağlayabilmeleridir. Ayrıca dilsel özellikler, karmaşık konular hakkında hızlı ve kesin bir şekilde iletişim kurmayı sağlamaktadırlar. Ancak tıbbi terminolojinin kesinliği Yunanca ve

¹ **SARS** akronimi İngilizce sözcüklerin baş harflerinin yan yana dizilişinden oluşturulmuş bir akronimken (**S**evere **A**cute **R**espiratory **S**ndrome), **COVID-19** de İngilizce sözcüklerin ilk hecelerinden oluşturulmuş (**C**orona **V**irus **D**isease **2019**) bir akronimdir.

Latince kullanımına dayalı değildir. Bunun yerine, şu anda geçerli olan "Terminologia Anatomica" gibi uluslararası bağlayıcılığı olan terminolojiler, anatomik tanımlamaların standarda dayandırılması yoluyla böyle bir kesinliği mümkün kılar (bkz. Fluck, 1996: 92).

Tıbbi terminoloji, diğer birçok özel alan dili (LSP, Fachsprache) gibi, belli birtakım kurallara² tabii olan gündelik dilin genişletilmiş biçimidir. "Terminoloji" sözcüğü "teknik terim" (orijinal anlamıyla: tanımlanmış sınır taşı) anlamına gelen Latince "terminus" ("termini") ve Yunanca Λόγος "logos" konuşma, açıklama, öğretme anlamına gelen kelimelerinden türetilmiştir (Hofer ve diğerleri, 2018/2019: 2).

Terminoloji kelimesinin 18. yüzyıldan beri kullanıldığı bilinmektedir. Kelimenin anlamı iki yönlüdür: Tıp alanını ele alacak olursak, bir yandan Tıp biliminin terimlerinin bütünü tanımlayan "tıbbi terminoloji" yi ifade ederken, öte yandan özel alan dilini oluşturan tıbbi terimlerin yapısı, kökeni ve kullanımı ile ilgili bilim alanı anlamına gelmektedir (Hofer ve diğerleri, 2018/2019: 3, Karenberg, 2000: 22).

Zaman içerisinde tıbbi cihaz/alet, olgu ve eylemler gündelik dilde kesin ve net bir şekilde ifade edilemeyince, tıbbi terminolojiye ihtiyaç duyulmuştur. Dolayısıyla belirli tıbbi olguları tanımlamak için gündelik dilde kullanılan terimlerin kesin tanımlamalar için yeterli olmadığı ortaya çıkmaktadır. Tıbbi terminolojide yer alan terimlerle tanım eksikliğindeki boşluklar kapatılır ve kullanımdaki mevcut terimlerin belirsizliği ortadan kaldırılır. Dolayısıyla tıbbi terminoloji alan uzmanları arasındaki iletişimi kolaylaştırır. Tıbbın uluslararasılaşmasıyla uluslararası bilimsel alışverişin/iletişimin yoğun olarak yaşandığı zamanımızda, tıp dilinin yalnızca gündelik dili genişletmesinden çok daha fazla işlevi vardır (Hofer ve diğerleri, 2018/2019: 2).

Tıp bilimi gibi, tıbbi terminoloji de binlerce yıllık bir birikimin sonucudur. Çok çeşitli kültürel alanlardan etkilenen, tarihsel gelişimler, manevi akımlar ve doğa bilimlerinin ilerlemesiyle oluşmuştur. Tıp biliminin temelleri başta Corpus Hippocraticum aracılığıyla, yaklaşık 60 tıbbi içerikten oluşan bir derlemeyle, çeşitli bilim adamlarının yanı sıra Hipokrat ve Aristoteles'in etrafındaki öğrencilerden oluşan bir grup tarafından yazılan yazılarla Antik Yunan'da atılmıştır. Atılan bu temeller daha sonra bir Latinceleştirme sürecine tabi tutulmuş, birtakım değişiklikler, eklemeler ve çıkarmalar yapılmıştır. Arapça gibi diğer dillere çeviriler, Latinceye geri

² Özel alan dili belirli dilbilgisel kurallara tabiidir, fakat doğal dillerde olduğu gibi belli dilbilgisel kurallara sahip değildir.

çeviriler, Rönesansta Yunancanın yeniden keşfi ve farklı etkilerle, bugün tıbbi terminoloji farklı diller ve biçimlerden oluşan karma bir yapı oluşturmuştur (Hofer ve diğerleri, 2018/2019: 4).

Terimlerin çoğunluğu Latince'den türetilen (Latinleştirilmiş) tıbbi terimler, Yunancadan, -son zamanlarda sıklıkla da- İngilizceden yerleşen kelimelerden oluşmaktadır (McMorrow, 1998: 18). Ayrıca Tıp dili Fransızca, Arapça, Farsça ve İbranice kökenli terimleri de içermektedir (Hofer ve diğerleri, 2018/2019: 3, Fluck, 1998: 27).

Tıbbi terimlerin bir kısmı da gündelik dilde, benzer anlamlarda da kullanılabilen sözcüklerden oluşmaktadır, ancak bu terimlerin kullanımları Tıp dilinde daha kesin anlamlarla sınırlandırılmıştır.

Örnek "ateş":

Gündelik dildeki anlamı:

- 1) Bir organizmanın hastalık durumunda savunma reaksiyonu olarak artan vücut ısısı, hastalık, huzursuzluk veya diğer semptomlarla birlikte ateşin ortaya çıkması, artması
- 2) Duygusal veya ruhsal heyecanın duygusal durumu (örneğin, "sahne korkusu").

Tıbbi terminolojideki anlamı:

Pireksi, ateşin artması (> 38 °C rektal ölçüm ile), subfebriliteden ayırtılmak için sıcaklık artışı <38 °C den fazla olan durum, ateş olarak tanımlanmaktadır (Hofer ve diğerleri, 2018/2019: 4).

Bir başka durum ise hem gündelik dilde hem de tıbbi terminolojide var olan sözcüklerin tıbbi terminolojide farklı anlam taşımalarıdır. Mesela Almanca "Herd" (Tr. "soba") kavramı gündelik dildeki anlamıyla bir nesneyi ifade ederken, tıp terminolojisinde farklı bir anlam taşımaktadır. "Herd" bir organizmada lokal olarak sınırlı, patolojik bir değişikliği (enfeksiyon veya tümör) ifade eder.

Gündelik dildeki ortak kullanımların ve Latince-Yunanca terimlerin dışında çoğu tıbbi terim yeni oluşmuş kelimelerden (neolojizm) oluşmaktadır. Bu kavramlar gündelik dilde kullanılmayan terimlerdir. Bu terimler gündelik nesnelere veya süreçlere benzeyen ifadelerden, anatomik veya fonksiyonel ilişkilerden veya mitolojiden türetilen bileşik sözcüklerden oluşturulup yeni bir anlam kazanırlar. Gündelik dilin kelime bileşenleri genellikle özel alan dilinin bileşenleri haline gelir. Birçok yeni kelime yabancı dillerden alınır – bazıları hiç değiştirilmeden (ödüncleme, yabancı

kelimeler), kısmen değiştirilmiş (öyküntü) veya yeni oluşturulmuş kelimelerdir (neolojizm) (Hofer ve diğerleri, 2018/2019: 5-6). Akronimler de çoğunlukla İngilizce tanımlamalardan kısaltılarak oluşturulmuş sözcüklerdir ve ödünçleme yoluyla farklı dillerin tıbbi terminolojisine yerleşmektedirler. Fakat tıbbi terminolojide akronimlerin ayrı oluşturulma kuralları olduğu da dikkat çekmektedir.

3. AKRONİMLER

Akronimler bir kelimenin veya kelime grubunun baş harf veya hecelerinden oluşturulan yeni kelimelerdir (kısaltma, kısma ad). Akronim sözcüğü Yunanca “ákros” (nokta, kenar) ve “ónoma” (ad, isim) kelimelerinden oluşmaktadır³ (Gromann & Scheinost, 2018).⁴ Akronimler -ABD ve TBMM örneklerinde olduğu gibi - kısaltmalar şeklinde olabilmesinin yanı sıra⁵ RADAR, AİDS ve İNTERPOL örneklerinde olduğu gibi kelimeleşmiş de olabilirler. Bazı kaynaklarda bir kelime gibi telaffuz edilemeyen, yani harfleri tek tek söylenen -AİHM, TDK gibi- kısaltmalar akronim kabul edilmezler.⁶ Akronimlerle birçok alanda yeni teknik terimler yaratılabilmektedir. Özellikle de tıbbi terminolojide birkaç kelimenin ilk harfleri veya heceleriyle oluşturulan yeni kelimelere sıkça rastlanmaktadır.⁷ Bu eğilim özellikle son 20 yılda artmıştır. Çoğunlukla İngilizceden gelen kısaltmalar, giderek artan bir şekilde tıbbi terminolojiye yerleşmiş ve farklı dillerin kendi kurallarına göre uyarlanmıştır (bkz. Karenberg, 2013: 20). Her ne kadar kısaltmanın açılımı gerçek kavramı ifade etmiş olsa da baş harflerinden oluşan kısaltma (kısma ad) yeni bir kelime olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kısma adların (akronim) farklı oluşturulma biçimleri bulunmaktadır. Dilbilimci Hadumod Bußmann'a göre de akronimler kelime olarak kullanılan bir kelime grubunun veya bileşik sözcüklerin ilk harflerinden veya hecelerinden oluşan kısaltma olarak tanımlanmaktadır (2002, 2008). Ancak bu tanıma ek olarak Bußmann, akronimlerin kelime gruplarının sadece ilk harflerinden değil, ilk hecelerinden de oluşabileceğini ve bundan başka daha farklı biçimlerle de karşımıza çıktığını belirtmektedir. Bußmann akronimleri

³ <https://flexikon.doccheck.com/de/Akronym>, erişim tarihi 21.07.2021.

⁴ Gromann & Scheinost (2018), https://oehmedwien.at/wp-content/uploads/2018/11/Med.Terminologie_2018_V2.pdf, erişim tarihi: 30.07.2021.

⁵ <https://www.merriam-webster.com/dictionary/acronym>, erişim tarihi 27.07.2021.

⁶ <http://www.lyberty.com/encyc/articles/abbr.html>, erişim tarihi 29.07.2021.

⁷ Akronimler bütün bilim dallarında çok sık kullanılan bir tanım yöntemidir. Bu çalışmada ise tıbbi terminolojideki akronimlere yoğunlaşmış ve bu bağlam içerisinde irdelenmiştir.

farklı gruplara ayırır:

1. Kelimelerin ilk harflerinden veya hecelerinden oluşan kısaltmalar
(Initialwort)

Örneğin LAZER (Light Amplification by Stimulated Emission of Radiation).

Duden (2007), Wahrig (2008), Bußmann (2002, 2008) ve Glück (2010)'e göre bu kelimeler "akronim" ile eşanlamlı olarak ele alınır. Duden ve Wahrig'e göre, bu kelimeler, kelimelerin sadece ilk harflerinden, oluşan harfli kelimenin özel bir şeklidir.

2. Hecelerle oluşturulan kısaltmalar/kısma adlar / heceli kısma adlar
(Silbenkurzwort/Silbenwort)

Kelimelerin ilk harflerinden oluşan ve fonetik bir kelime oluşturmak için bir araya gelen kısaltmalardır.

Örneğin AİDS (Acquired Immune Deficiency Syndrome)

Trafo (**T**rans**f**ormator)

Bußmann ve Glück'e göre kısa heceli kısma adlar da birer akronimdir. Bunlar kelimelerin kısaltılmış olan ilk hecelerinden oluşan kısaltmalardır.

3. Kelimenin ilk harfleriyle hece oluşturan kısaltmalar

Örneğin NATO (North Atlantic Treaty Organization)

Bu gruba giren diğer türler:

- Heceli kısma adlar, sözcüklerin sadece ilk bölümlerinin alındığı kısaltılmış sözcükler de akronimlerin bir türüdür (Kopfwörter)⁸.

Oto (**o**tomobil)

Akü (**a**kümülatör)

- Aynı şekilde kelimelerin sadece son kısmının alındığı kısaltılmış sözcükler de akronimlerin bir türüdür (Schwanzwörter)⁹.

(**O**mnibus-Bus, omnib**ü**s-otob**ü**s)

⁸ bkz. Helmut Glück. Metzler-Lexikon Sprache. Metzler Verlag, Stuttgart: 2010.

⁹ bkz. Helmut Glück. Metzler-Lexikon Sprache. Metzler Verlag, Stuttgart: 2010.

4. Karma biçimler ¹⁰

Sözcüklerin ilk harfleri ve/veya ilk heceleriyle oluşturulan karma kısaltmalar da (Mischkurzwort) akronimlere örnek gösterilebilir.

Azubi – Aus**z**ubildender (stajyer)

BAföG – **B**undesausbildungs**f**örderung**s**gesetz (Federal Eğitim Yardımı Yasası)

Karma türlere bir başka örnek de tüm kelimenin harflerinin gelişigüzel kısımlarından alınarak oluşturulan sözcüklerdir.¹¹

DAX (**D**eutscher **A**ktien**i**nd**e**x)

Birkaç kelimenin ilk harf ve/veya heceleriyle oluşturulan yapay sözcükler (“Kunstwort”) de başka bir akronim türüdür. Burada genellikle telaffuzu kolay kompozisyonlar oluşturulur.

Haribo - **H**ans **R**iegel **B**onn

Adidas - Adolf "**A**di" **D**assler¹²

4. TIBBİ TERMİNOLOJİDE TÜRKÇE-ALMANCA AKRONİMLER

Özel alan dili (tıbbi terminoloji, tıp jargonu)¹³ Tıp bilimi için netlik

¹⁰ İsimler de akronim oluşturmak için kullanılabilir: Mesela “Alwegbahn” –Axel Lennart Wenner-Gren isimlerinin baş harflerinden oluşturulmuş ve “tüm yollar” („alle Wege“) kelimesine gönderme yapar. Akronimlerin diğer türleri için bkz. Apronim, bakronim, birleşik sözcükler (Kofferwörter), çok katmanlı akronim, rekursif akronim, vb. için bkz. Douglas R. Hofstadter: Gödel, Escher, Bach. Ein endloses geflochtenes Band. Aus dem Amerikanischen von Philipp Wolff-Windegge und Hermann Feuersee. Verlag Klett-Cotta, Stuttgart: 1985; John Brunner: Morgenwelt. Aus dem Englischen von Horst Pakullus. Verlag Heyne, München: 2014; Richard Stallman: Free Software: Freedom and Cooperation, Lesung an der New York University am 29. Mai 2001, Transkript.

¹¹ Anja Steinhauer: Sprachökonomie durch Kurzwörter. Bildung und Verwendung in der Fachkommunikation. Gunter Narr, Tübingen: 2000.

¹² Başka benzer oluşumlar için bkz.” Kofferwörter”.

¹³ Tıp jargonunun önemli işlevlerinden biri, uzman kişilerin kendi aralarında iletişimi sağlamanın yanı sıra alandan olmayan kişiyi iletişimin dışında tutmaktır. Ayrıca tarihten beri süregelen bir diğer sebep, sosyolojik bir bileşen de özel alan dilinin kullanıcısıyla sağladığı sosyal prestij/üstünlük ve ayrıcalıktır. Tıbbi jargonu kullanan kişi kendini toplumun diğer kesimlerinden ayrı tutmaktadır (Hofer ve diğerleri, 2018/2019: 3).

ve ifadelerde kesinlik sağlarken, aynı zamanda birtakım sorunları da beraberinde getirmektedir, mesela alandan olan uzmanlar (doktorlar, sağlık çalışanları) ve alandan olmayan kişiler¹⁴ arasındaki iletişimi zorlaştırır. Dolayısıyla hem diliçi iletişimde hem de dillerarası iletişimde (çeviride) doktor-hasta iletişiminde yaşanan zorluklar ve yanlış anlamalar ortaya çıkmaktadır. Sağlık Çevirmenliği ve Tıp metinleri çevirisinde yanlış anlamalara yol açabilecek bu terminolojik olgu Tıp terminolojisinde sıkça rastlanan akronim kullanımında kendini göstermektedir. Mesela çok bilinen AIDS akronim örneğinde, Türkçe ve Almandaki açılımlar farklı olsa da uluslararası geçerliliği olan İngilizce akronim kullanılmaktadır. Diğer taraftan İngilizcede kullanılan COLD veya COPD, Türkçede KOAH şeklinde kısaltılmaktadır. Dolayısıyla akronim kullanımında tutarsızlıkların olduğu, bazı kısaltmaların ne Almanca ne de Türkçeye ait olduğu, Tıp bilimin uluslararası alanda İngilizcenin geçerliliği ve ağır bastığı anlaşılmaktadır. Bazı kısaltmalarda ise dilden dile farklılıklar olduğu dikkat çekmektedir.

Akronimler tıbbi terminoloji için iletişimi kolaylaştırırsa da ve uluslararası kullanım geçerliliğini korusa da birtakım ¹⁵ belirsizlikler de ortaya çıkmaktadır. Aşağıdaki tabloda Tıp terminolojisinde kullanılan akronimlere bazı (Türkçe, Almanca ve İngilizceden) örnekler ¹⁶ akronimlerin yarattığı tutarsızlıkları göstermektedir:

Almanca (İngilizce)	Türkçe
CED: Chronische entzündliche Darmerkrankung IBD: Inflammatory Bowel Disease (İng.)	İBH: inflamatuvar bağırsak hastalıkları
CK: Creatinin-Kinase CK: Creatine Kinase (İng.)	CK: kreatinin kinaz
EKG: Elektrokardiogramm EKG/ECG Electrocardiography (İng.)	EKG: elektrokardiyogramı
ICD: Internationale statistische Klassifikation der Krankheiten und verwandter Gesundheitsprobleme ICD: International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems (İng.)	ICD: Hastalıkların ve ilgili Sağlık Sorunlarının Uluslararası İstatistiksel Sınıflaması
IKD: intrakranieller Druck ICP: Intracranial Pressure (İng.)	KİB: kafa içi basınç
KHK/IHK: Koronare Herzkrankheit,	KKH: Koroner arter

¹⁴ Tıp eğitimi almamış kişiler, düz okuyucular.

¹⁵ Tıbbi terminolojideki kuralızsızlıklarla ilgili bkz. Karenberg, 2000.

¹⁶ Farklılıkları daha da somutlaştırmak amacıyla, bazı örneklere İngilizce akronimler de eklenmiştir.

ischämische Herzkrankheit CHD: Coronary Heart Disease (İng.)	Hastalığı, koroner kalp hastalığı
ZNS: Zentralnervensystem CNS: central nervous system (İng.)	MMS/CNS: merkezi sinir sistemi
HMSN: Hereditäre motorisch-sensible Neuropathie	CMT: Charcot-Marie-Tooth veya HMSN: herediter motor ve duyuşsal nöropati
MAD: Mittlerer arterieller Druck MAP: mean arterial pressure (İng.)	OKB: Ortalama kan basıncı
LAD: left anterior descending (İng.) LAD: linke, vordere, absteigende Koronararterie	LAD: sol kalp damarı
RIVA: ramus interventricularis anterior (İng.) RIVA: Ramus interventricularis anterior	RİVA: Stenozlu koroner tek damar hastalığı İKH: İskemik Kalp Hastalığı
RDS: Reizdarmsyndrom Bağırsak IBS: Irritable bowel syndrome (İng.)	İBS: İrritabl bağırsak sendromu (huzursuz bağırsak sendromu)
EKG: Elektrokardiogramm ECG: electrocardiogram (İng.)	EKG: Elektrokardiyogram
ERCP: endoskopische retrograde, Cholangiopankreatikographie	ERCP: Endoskopik Retrograd Kolanjiopankreatografi
EHF: Ebola-Fieber EVD: Ebola virüs disease (İng.) EHF: Ebola hemorrhagic fever (İng.)	EHF: Ebola kanamalı ateşi EVD: Ebola virüsü hastalığı
HWI: Harnwegsinfekt UTI: Urinary Tract Infection (İng.)	İYE: İdrar yolu enfeksiyonu
COPD: Chronic obstructive pulmonary disease (İng.) COLD: Chronic Obstructive Lung Disease (İng.) COPD: Kronisch obstruktive Lungenkrankheit	KOAH: Kronik obstrüktif akciğer hastalığı
AIDS: Acute Immundeficiency Syndrom, Acquired Immune Deficiency Syndrome (İng.) AIDS: Erworbenes Immun-Schwäche-Syndrom	AIDS: Edinilmiş bağışıklık yetmezliği sendromu ¹⁷
HIV: Human Immundeficiency Virus (İng.) HIV: Humanes Immunschwäche-Virus	HIV: İnsan bağışıklık yetmezliği virüsü
SIDS: Sudden Infant Death Syndrome (İng.) SIDS: Syndrom des plötzlichen Kindstodes	SIDS: Ani bebek ölümü sendromu
MeSH: Medical Subject Headings	MeSH: Tıbbi Konu Başlıkları
LASER: Light amplification by the stimulated emission of radiation	LAZER: Uyarılmış radyasyon emisyonu ile ışık amplifikasyonu

¹⁷ Her ne kadar AIDS akronimi uluslararası bir kısaltma olsa da Fransızca konuşulan bölgede SIDA (Sendrom İmmüno-Déficitaire Acquis) şeklinde oluşturulmaktadır (Karenberg, 2000: 20).

CT: Computertomographie	BT: bilgisayarlı tomografi
TORCH: Toxoplasma, Other agents, Rötelnvirus, Cytomegalievirus, Herpes simplex-Virus	TORCH: Toksoplazma, diğer ajanlar, kızamıkçık virüsü, sitomegalovirüs, herpes simpleks virüsü
PCR Test: Polymerase chain reaction (İng.) PCR Test: Polymerase Kettenreaktion	PCR testi: Polimeraz zincir reaksiyonu
USG: Ultrasonografie, Ultraschall ¹⁸ USG: Ultrasonography (İng.)	USG: Ultrasonografi
MSA: Multisystemathrophie MSA: Multiple System Atrophy (İng.)	MSA: Multisistem atrofi
CABG: Coronary Artery Bypass Graft Surgery (İng.) CABG: Koronararterien-Bypass-Operation	KABG: Koroner arter by-pass greftleme ameliyatı
OGTT: Orale Glukosetoleranz Test OGTT: Oral Glucose Tolerance Test (İng.)	OGTT: Oral glukoz tolerans testi
IVP: Intravenöse Pyelographie	IVP: İntravenöz pyelogram
EKG: Elektrokardiographie	EKG: Elektrokardiyografi
BMI: Body Mass Index KMI: Körpermasseindex KMZ: Quetelet-Kaup-Index	VKİ: Vücut kitle indeksi
NMR: Nuclear Magnetic Resonance (İng.) 1.NMR: Nukleare Magnetische Resonanz 2.MRT: Magnetresonanztomographie, Kernspinresonanz	MR: Magnetik rezonanz (EMAR)
BSR: Bizeps-Sehnen-Reflex	DTR: derin tendon refleksi
ALS: Amyotrophe Lateralsklerose	ALS: Amyotrofik Lateral Skleroz
MCLS: Mucocutaneous lymph node Syndrome (İng.) MKLS: mukokutanen Lymphknoten-Syndrom	Kawasaki hastalığı: mukokutanöz lenfnodu sendromu ¹⁹
SMA: Spinale Muskelatrophie	SMA: Spinal musküler atrofi
ARDS: Acute Respirator Distress Syndrome (İng.) ARDS: Akutes Lungenversagen	ARDS: Akut solunum sıkıntısı sendromu
CSF: Cerebrospinal fluid (İng.) CSF: Cerebrospinalflüssigkeit, Gehirn-Rückenmarksflüssigkeit	BOS: Beyin-omurilik sıvısı
SARS: Severe acute respiratory syndrome coronavirus type 2 (İng.) SARS: Schwere akutes Atemwegssyndrom	SARS: Şiddetli akut solunum yolu sendromu
COVID-19: Corona-Virus-Disease-2019 FFP 2 (Maske): Filtering face piece	COVID-19: Corona-Virus-Disease-2019 FFP 2 maskesi: Filtering face piece

¹⁸ USG akronimi Almandada “untere Sprunggelenkgabel” anlamına da gelmektedir.

¹⁹ Türkçede bu hastalık için akronim kullanılmamaktadır.

MRNA-Impfstoff: Messenger ribonucleic acid	MRNA-aşısı: mesajcı ribonükleik asit
HBLV: Human B-Lymphotropic virus (İng.) HBLV: Humanes Herpes Virus, menschliches Herpes Virus	HBLV: Human herpes virüsü
AV:1.Adeno assoziiertes Virus 2. Akuter Arterienverschluss	AV: Atryoventriküler nod
ADS: Acudetox Specialist (İng.) ADS: Attention Deficit Syndrome (İng.) ADS: Aufmerksamkeitsdefizitsyndrom ADS: Abstrakte Denkstörung	ADS: Dikkat eksikliği sendromu ADS: Ağız-Diş- Sağlığı
ADHS: Adult Day Health Services (İng.) ADHS:Aufmerksamkeitsdefizit-und Hyperaktivitätssyndrom ADHD: attention deficit hyperactivity disorder (İng.)	DEHB: Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu

Tablodaki örneklere bakıldığında Tıp metinleri çevirisinde çevirmeni yanılabilecek çok farklı türlerde tutarsızlıkların olduğu görülmektedir. Bu örneklerle akronimlerin çevirisi veya karşılıkları konusunda bazı dikkat gerektiren noktaların olduğunu ortaya çıkmaktadır:

1. Bazı akronimler dilden dile (hem açılımları hem de akronimin kendisinin) farklılık gösterebilmektedir.
2. Bazı akronimlerin uluslararası ortak kullanımı vardır ve her dilde aynı şekilde kullanılmaktadır.
3. Bazı dillerde akronim yerine farklı bir terimle karşılamaaktadır.
4. Aynı tıbbi olgu için aynı dilde birden fazla (farklı) akronim kullanılabilir.
5. Aynı akronim aynı dilde farklı kavramları ifade edebilmektedir.

Çevirmeni tıp metinleri çevirisinde zorlayabilecek ilk durum, akronimlerin dilden dile (mesela iki dil arasında) farklı karşılıklarının olmasıdır. Tıbbi terminolojide genel eğilim akronimlerin ülkelerin kendi ulusal dillerindeki karşılıklarıyla veya kısaltmalarıyla kullanılmalarıdır. Ancak birçok akronimde ortak uluslararası bir biçimin olmadığı da dikkat çekmektedir. Buna örnek olarak Almanca akronim HWI (Harnwegsinfekt) gösterilebilir. Bu akronimin Türkçe karşılığı İYE (İdrar yolu enfeksiyonu), İngilizce karşılığı da UTI dir (Urinary Tract Infection).

Bir diğer durum ise bir grup akronimin her dilde aynı şekilde kullanılmasıdır. Uluslararası kabul edilen kısaltmalara örnek olarak AIDS (Acquired Immune Deficiency Syndrome) ve HIV (Human

Immunodeficiency Virus) gösterilebilir. Her ne kadar AIDS akroniminin Türkçede ve Almandada açılımı farklı (Tr. “Edinilmiş Bağışıklık Eksikliği Sendromu”, Alm. “Erworbenes Immunschwächesyndrom”) olsa da, yine de İngilizce sözcüklerin baş harflerinden oluşturulmuş bir akronimdir ve günümüzde tüm dünyada bu şekilde kabul görmüştür. Aynı şekilde HIV akronimi örnek gösterilebilir. Akronimin olduğu sözcükler Türkçeye her ne kadar “İnsan Bağışıklık Yetmezliği Virüsü” kelimelerinden oluşsa da, Türkçede yine İngilizce sözcüklerden oluşan akronim geçerlilik kazanmıştır. Almandada HIV akronimi İngilizceyle aynı sözcüklerden oluştuğu için, (“Humanes Immunschwäche-Virus”) bu örnek bir istisnadır.²⁰

Bir üçüncü grupta bir terim için bir dilde akronim kullanılırken, aynı terim için başka bir dilde akronim yerine başka bir tıbbi terimin (mesela bir eponimin) kullanılmasıdır. Örneğin Almanca MKLS akronimi (mukokutanen Lymphknoten-Syndrom), Türkçede akronim yerine “Kawasaki hastalığı” olarak adlandırılmaktadır.

Dördüncü nokta, aynı dilde aynı terim için aynı bağlamda birden fazla akronimin kullanılmasıdır. Her iki akronim de aynı terime karşılık gelmesi çeviride zorlayıcı bir durumdur. Mesela Ebola virüsü hastalığı veya Ebola kanamalı ateşi için kullanılan akronimlerdir: EHF ve EVD.

Beşinci nokta aynı akronimin birden fazla anlama gelebileceğidir. Mesela Almanca akronim ADHS²¹ (Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu) İngilizcede aynı akronim farklı bir kavrama karşılık gelmektedir (ADHS: Adult Day Health Services). Dolayısıyla bu iki akronimin karışıklığa yol açması söz konusu olabilir. Akronimlerin çevirisi konusunda hem bağlamı hem de olası çok anlamlılığın bilinmesi gerekmektedir.

Bu örneklerde Tıp metinleri çevirisinde sıkça karşılaşılan akronimlerle ilgili çeviride yanlış anlamaların ve karışıklıkların yaşanabileceği anlaşılmaktadır. Verilen bu örnekler çoğaltılabilir ve tıbbi terminolojide istisna olmamakla birlikte akronim kullanımı konusunda çok sayıda tutarsızlıkların olduğu söylenebilir.

5. SONUÇ

Tıbbi terminolojide yer alan terimlerde kesinlik, netlik ve tek anlamlılığın hakim olduğu düşünülse de, bazı istisnalara ve tutarsızlıklara rastlanmaktadır (Karenberg, 2000: 22). Özellikle Sağlık Çevirmenliği ve Tıp metinleri çevirisi kapsamında düşünüldüğünde, tıbbi terimlerle ilgili yanlış

²⁰ ayrıca bkz. Günay Köprülü, 2017: 254-256.

²¹ Aufmerksamkeitsdefizit-und Hyperaktivitätssyndrom

anlaşılmalara geri dönüşü olmayan sonuçlara yol açabileceği bilinmektedir. Dolayısıyla bu alanda çalışan bir çevirmenin terminoloji konusunda donanımlı ve terminolojide ortaya çıkabilecek olası yanlış anlaşılmalara ve farklı kullanımlara dikkat etmelidir. Bu bağlamda Tıp terminolojisinin önemli bir bölümünü oluşturan akronimlerde ortaya çıkan farklı kullanımlar çevirmen için önemli ipuçları içermektedir. Bu çalışmada tıbbi terminolojide sıkça karşılaşılan akronimler ve akronimlerin kullanımına bağlı olarak Tıp dilinde hakim olan tutarsızlıklar üzerinde durulmuştur. Almanca-Türkçe dil ikilisi örneğinde tespit edilen farklılıklar, çevirmen için birtakım yanlış anlamaları ve çeviride zorluklara yol açabilmektedir. Dolayısıyla akronimler ve akronimlerin bağlam içerisinde değerlendirilebilmesi için Sağlık Çevirmenliği ve Tıp metinleri çevirisinde çevirmenin alan bilgisine sahip olması gerekmektedir.

Çevirmen çalışma dillerinde akronimlerin nasıl oluşturulduğu ve kullanıldığı, erek dilin yaygın kullanımını ve uluslararası geçerliliği olan kullanımları dikkate almalı ve uygun akronimle karşılamalıdır. Bunun için de alan uzmanlarıyla birlikte çalışmanın önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır.

Akronimlerle ilgili ayrıntılı ve çok dilli bir sözlük çalışmasının gerekliliği, tıp metinleri çevirisinde/sağlık çevirmenliğinde faydalı olacaktır.

6. SUMMARY

With the emergence of epidemics in recent years, many new terms that we often encounter in everyday life that are incorporated into medical terminology have led to the formation of epidemic terminology. The placement of these newly coined the terms in medical terminology shows that medical language is open to innovation and is constantly evolving. Medical terminology has coined the terms that, with words from many different sources, form the backbone of medical science. These include words in very different structures from Latin, Greek, Arabic and English (Murken 2009: 17). An example of these structures are abbreviations or acronyms, which are formed from the initial letters or syllables of a group of words in medicine. SARS and COVID-19 can be cited as examples of acronyms that are particularly common in recent pandemics. Although these examples are well-established words in everyday language, these two acronyms are made up of a group of words that describe the diseases in question. Abbreviations (acronyms) are formed from both Latin-Greek and English original words, which are becoming more and more important today than the abbreviations that give medical terminology convenience and

practicality. However, there are different forms of forming partial names (acronyms). Although it is believed that security, clarity, and unambiguity dominate the terms used in medical terminology, some exceptions and inconsistencies are encountered (Karenberg, 2000: 22). It is known that misunderstandings about medical terms can lead to irreversible results, especially when taken into account in the translation of healthcare translators and medical texts. Therefore, a translator working in this field should be familiar with the terminology and be aware of the possible misunderstandings and different uses in the terminology. In this context, the various uses of acronyms, which are important parts of the medical terminology, contain important information for the translators. This study highlights acronyms that are common in medical terminology and inconsistencies in medical language due to the use of acronyms. Differences identified in the example of the German-Turkish language pairs can lead to misunderstandings and translation difficulties for the translators. Therefore, in order to be able to evaluate acronyms and acronyms in context, the translators must have field knowledge when translating healthcare and medical texts. The translators should take into account the formation and use of acronyms in working languages, the widespread use of the target language and internationally valid usages and correspond with corresponding acronyms. This shows once again the importance of working with field experts. The need for a detailed and multilingual dictionary study of eponyms will be useful when translating medical texts and healthcare translations.

7. KAYNAKLAR

- Brunner, J. (2014). *Morgenwelt*. Aus dem Englischen von Horst Pakullus. München: Verlag Heyne.
- Douglas R. H. (1985). *Gödel, Escher, Bach. Ein endloses geflochtenes Band*. Aus dem Amerikanischen von Philipp Wolff-Windegg und Hermann Feuersee. Stuttgart: Verlag Klett-Cotta.
- Duden. (2007). *Deutsches Universalwörterbuch*. 6., überarbeitete und Erweiterte Auflage. Mannheim/Leipzig/Wien/Zürich: Dudenverlag.
- Bußmann, H. (2002). *Abkürzung. Lexikon der Sprachwissenschaft*. 3., aktualisierte und erweiterte Auflage. Stuttgart: Kröner Verlag.
- Bußmann, H. (2008). *Lexikon der Sprachwissenschaft*. 4., durchgesehene und bibliographisch ergänzte Auflage. Stuttgart: Kröner Verlag.
- Fluck, H.-R. (1996). *Fachsprachen: Einführung und Bibliographie*. Tübingen: Francke.
- Fluck, H.-R. (1998). *Fachsprachen und Fachkommunikation*. Heidelberg: Groos.
- Glück, H. (2010). *Metzler-Lexikon Sprache*. Stuttgart: Metzler Verlag.
- Gromann, B. & Scheinost, L.-M. (2018). *Medizinische Terminologie*. (<https://>

- oehmedwien.at/wpcontent/uploads/2018/11/Med.Terminologie_2018_V2.pdf, erişim tarihi, 30.07.2021).
- Günay Köprülü, S. (2017). Tıbbi çeviri ve zorlukları. *Turkish Studies. International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 12/7*, s. 249-262.
- Hofer, H.-G., Freis, D., Steike, D. & Zielonka, V. (2018/2019). *Skriptum zum Kursus der Medizinischen Terminologie*. Stand Wintersemester 2018/19. Prof. Dr. Hans-Georg Hofer unter Mitarbeit von Dr. David Freis, David Steike und Vina Zielonka Institut für Ethik, Geschichte und Theorie der Medizin- Münster, 2-6. (<https://docplayer.org/105545943-Skriptum-zum-kursus-der-medizinischen-terminologie.html>, erişim tarihi, 12.07.2021).
- Karenberg, A. (2000). *Fachsprache Medizin im Schnellkurs: Für Studium und Berufspraxis*. Stuttgart: Schattauer Verlag.
- McMorrow, L. (1998). Breaking the Greco-Roman mold in medical writing: The many languages of 20th century medicine. Henry Fischbach. *Translation and medicine* içinde Amsterdam/Philadelphia: Benjamins, 13- 27.
- Merriam-Webster's dictionary of English usage. (1994). *Acronym*, 475.
- Murken, A. H. (2009). *Lehrbuch der medizinischen Terminologie. Grundlagen der ärztlichen Fachsprache*. Stuttgart: Wissenschaftliche Verlagsgesellschaft.
- Roelcke, T. (1999). *Fachsprachen*. Berlin: Schmidt.
- Stallman, R. (2001). *Free software: Freedom and cooperation*. Lesung an der New York University am 29. Mai 2001, Transkript.
- Steinhauer, A. (2000). *Sprachökonomie durch Kurzwörter. Bildung und Verwendung in der Fachkommunikation*. Tübingen: Gunter Narr.
- Wahrig-Burfeind, R. (2008). *Wahrig. Deutsches Wörterbuch*. Gütersloh/München: Bertelsmann Lexikon Institut.

Çatışma beyanı: Makalenin yazarı bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal ilişkileri bulunmadığını dolayısıyla herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan eder.

Destek ve teşekkür: Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.

